Henryk Janowicz
Maciej Boryna

SZKICE Z DZIEJÓW

JELENINA

w Gminie Żagań

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Lubuskie Warte zachodu

Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:
Europa inwestująca w obszary wiejskie
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
Publikacja opracowana przez Towarzystwo Bory Dolnośląskie im. K.Haenscha
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Henryk Janowicz

Maciej Boryna

Szkice z dziejów Jelenina
w gminie Żagań

Wydanie II

Szprotawa 2016

Autorzy:
Henryk Janowicz
Maciej Boryna

Korekta:
Małgorzata Janowicz

Projekt okładki:
Maciej Boryna

Na okładce:

1. Kościół św. Mikołaja w Jeleninie.
2. Jelenin, droga w kierunku Jabłonowa.

Wydawca:
Towarzystwo Bory Dolnośląskie im. K.Haenscha

© Copyrights by Maciej Boryna 2016

Wydanie II

Spis treści

Od autorów	str. 3
Wstęp	str. 4
Od zarania dziejów	str. 5
Pochodzenie nazwy Jelenin	str. 7
Toponimia Jelenina	str. 9
O dawnych właścicielach Jelenina	str. 16
Jelenin w dawnych statystykach	str. 22
Rozwój wsi na początku XX wieku	str. 23
Pałac w Jeleninie Górnym	str. 24
Pałac w Jeleninie Dolnym	str. 27
Kościół św. Mikołaja	str. 28
Legenda o diabelskim kamieniu	str. 29
Morderca Scheibner	str. 30
Jelenin w powojennych zawirowaniach	str. 31
Od PRL-u do przemian w 1989 i współczesności	str. 32
Jelenin współczesny na fotografii	str. 35
Literatura źródłowa	str. 47

Od autorów

Drodzy Czytelnicy!
Szanowni Mieszkańcy Jelenina w Powiecie Żagańskim!

Oddajemy do Waszych rąk pierwszą w powojennych dziejach wsi polskojęzyczną publikację poświęconą historii Jelenina. Literatura regionalna najczęściej skupia się na oddziaływaniu ośrodków miejskich, chociaż dziejów obszarów wiejskich wcale nie można uznać za mniej ważne czy mniej interesujące. Jelenin jest tego doskonałym przykładem, a „Szkice z dziejów…” to dopiero przyczynek do zredagowania obszernej monografii. Historia Jelenina skrywa jeszcze niejedną tajemnicę, jak na przykład perypetie folwarku Sorge i kolonii Greis, góry szubienicznej, uprawy winorośli…

Niniejsze opracowanie ma służyć tutejszej społeczności w budowaniu i umacnianiu tożsamości lokalnej oraz kreowaniu postaw obywatelskich. Przede wszystkim jednak ma pomagać naszym dzieciom i młodzieży poznawać uwarunkowania środowiska lokalnego, by móc łatwiej odnaleźć się w dorosłym życiu. Mamy nadzieję, że również inne wsie Gminy Żagań doczekają się podobnych opracowań.

Życzymy Państwu pasjonującej lektury, ciekawych dyskusji historycznych oraz motywacji do własnych poszukiwań i archiwizacji historii naszych małych ojczyzn.

Henryk Janowicz

Maciej Boryna

Wstęp

Jelenin jest wsią sołecką w gminie Żagań, powiecie żagańskim, województwie lubuskim, położoną przy drodze wojewódzkiej nr 296 relacji Kożuchów-Żagań. Odległość do siedziby powiatu w Żaganiu wynosi 12 km. Wieś zamieszkuje ok. 730 mieszkańców. Obecne sołectwo zostało utworzone na mocy Uchwały Nr II/8/74 Rady Narodowej w Żaganiu z dnia 07 lutego 1974 roku.

Zabudowa miejscowości jest otoczona bezpośrednio przez krajobraz rolniczy, a w dalszej części otacza ją w większości strefa buforowa złożona z pasa lasów w administracji Nadleśnictwa Szprotawa. Przez wieś przepływa potok Jelenia (ciek piątego rzędu), w zamierzchłych czasach zaopatrujący mieszkańców i zwierzęta gospodarskie w wodę pitną, bez wątpienia jeden z podstawowych czynników warunkujących powstanie w tym miejscu osady. To wzdłuż tego potoku rozwijała się tutejsza zabudowa.

Najwyższy punkt w okolicy – góra Skrzydlna, położona na wschód od wsi, wznosi się na wysokość ok. 165 m npm, zaś najniżej położone punkty znajdują na zachód od wsi, tj. przy Kocińskim Potoku, mierząc 125 i mniej m npm. Ukształtowanie powierzchni możemy ogólnie określić jako pagórkowate, co jest bezpośrednio pozostałością ostatniego zlodowacenia.

Pierwsze wzmianki o Jeleninie pochodzą z końca XIII wieku, kiedy we wsi mieszkają już koloniści niemieccy. Miejscowość posiada wtedy swoją świątynię – kościół pod wezwaniem św. Mikołaja biskupa. Niektórzy upatrują we wzgórzu, na którym posadowiono kościół, lokalizację wcześniejszego słowiańskiego grodziska, co jest prawdopodobne, wymaga jednakże podjęcia badań archeologicznych.

Jelenin od połowy XIII wieku wchodził w skład Księstwa Głogowskiego, a od 1413 roku w skład wydzielonego z niego Księstwa Żagańskiego, stanowiąc jedną z większych wsi ziemi żagańskiej. Są tacy, którzy dowodzą, że księstwo to do dziś nie zostało formalnie zlikwidowane.

Od zarania dziejów

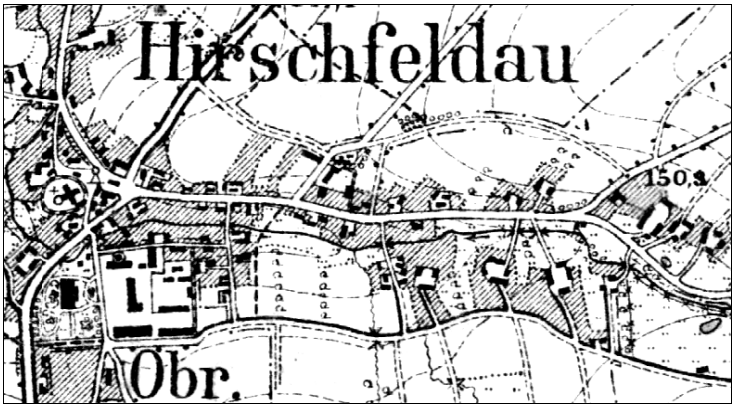

Fragment mapy Jelenina - Hirschfeldau ark. 2480, według stanu z 1921.

Około 10 tys. lat temu obszar ten został opuszczony przez ostatnie zlodowacenie. Masy spływających wód roztopowych utworzyły olbrzymie rozlewisko. A gdy i ono ustąpiło, ukazały się rozległe łachy piasku, żwiru, iłu i kamieni. Z czasem gołą ziemię pokryła roślinność, najpierw trawy i krzewy, a po latach wyrosły drzewa i całe lasy, tworząc dziką i miejscami nadto zabagnioną puszczę.

Kiedy człowiek postawił tu swoją stopę po raz pierwszy, nie wiadomo. Wedle dokumentacji archeologicznej, w okolicach Jelenina uchwycono ślady osiadłego trybu życia człowieka w epoce brązu. W sąsiedztwie wsi odkryto także grób skrzynkowy z tzw. urnami twarzowymi, charakterystycznymi dla kultury pomorskiej w epoce żelaza. Jednakże nie należy mieć wątpliwości, że ziemie te były penetrowane przez człowieka od młodszej epoki kamienienia – neolitu.

Praktycznie nie wiemy dokładnie, co działo się w obszarze dzisiejszego Jelenina aż do okresu średniowiecza. Pod koniec X wieku ziemie te należą do Mieszka I. W 1000 roku w pobliskiej Iławie (obecnie zachodnia dzielnica Szprotawy) władca polski Bolesław Chrobry ucztuje z cesarzem niemieckim Ottonem III, pielgrzymującym do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie. Iława leży wtedy na grani-

cy słowiańskiego Kraju Dziadoszyców, do którego przynależy z pewnością także okolica Żagania.

Kiedy w połowie XIII wieku koloniści niemieccy przybywają do Jelenina, osiedlają się najprawdopodobniej obok istniejącej już wcześniej osady słowiańskiej. Słowiańska owalnica (być może grodzisko) miałaby znajdować się bezpośrednio w okolicy wzgórza, na którym stoi dziś kościół św. Mikołaja biskupa (Küken, s. 33). Nadal widocznym śladem dawnego osadnictwa niemieckiego jest podział gruntów na łany leśne, gdzie przy głównej drodze wiejskiej z obu stron znajduje się zabudowa mieszkalna i gospodarcza, a dalej za nią rozciągają się wydzielone i wykarczowane równoległe pasy ziemi uprawnej sięgające lasu. Stąd pojęcie łańcuchówki - wsi łanów leśnych. Stosowny płat lasu należał do tego samego gospodarza.

Gdy w 1299 roku nazwa Jelenin (Hersvelde) pojawia się na kartach historii, mamy już do czynienia z istniejącą od jakiegoś czasu osadą wiejską, wchodzącą w skład Księstwa Głogowskiego, a bezpośrednio przynależną do kasztelanii żagańskiej. W 1413 roku, kiedy z obszaru Księstwa Głogowskiego wydzielono nowe – Żagańskie, Jelenin pozostał we władaniu tego drugiego.

W 1376 roku dokumenty wzmiankują miejscowego plebana w randze plebanus ecclesie, co siłą rzeczy świadczy o farnym charakterze jelenińskiej świątyni.

W 1515 roku wspomina się o rozwoju upraw winorośli w Księstwie Żagańskim. W Jeleninie na ślady dawnych upraw mają wskazywać historyczne nazwy miejscowych dróg i pól, występujące w okolicy obecnych pozostałości po stacji kolejowej (Küken, s. 79). Osłonięte od wiatru i wystawione do słońca zbocza doskonale się do tego celu nadawały.

W czasach reformacji w kościele, we wsi musiała powstać szkoła, ponieważ w 1540 roku pojawia się zapis o miejscowym nauczycielu ewangelickim.

Pochodzenie nazwy Jelenin

Jej etymologia wydaje się jednoznacznie wskazywać na związek z „jeleniem”, jednakże badacze nie są tego tacy pewni. Do 1945 roku wieś nosiła niemiecką nazwę „Hirschfeldau”, co rzeczywiście można przetłumaczyć jako „polana” (-feldau) „jelenia” (Hirsch-). Jednakże pod tą nazwą osada pojawia się w dokumentach dopiero od 1596 roku. A po raz pierwszy jest wzmiankowana w 1299 roku jako „Hersvelde”, następnie w 1303 roku jako „Hyrsvelt”, w 1338 roku pod nazwą „Hirsfelde”, w 1442 roku pod nazwą „Hirswalde”. Rdzeń nazwy Hers-/Hyrs-/Hirs- bardziej daje się przyporządkować do staroniemieckich określeń dla prosa: hirse, hirsi, hirso. Wtedy pochodzenie nazwy wsi należy wywodzić od „pola prosa”, jednej z najstarszych roślin zbożowych. Kükenowie widzą w tym podparcie hipotezy o słowiańskiej genezie osady, bazując na średniowiecznym przekazie mnicha z Leubus wymieniającym proso jako podstawę rolnictwa słowiańskiego (Küken, s. 36).

W badaniach etymologicznych często mamy do czynienia jedynie z pewnymi przypuszczeniami, tak też w przypadku Jelenina nie możemy definitywnie potwierdzić związku nazwy z „polem prosa”. A gdyby nawet tak było, to nie może to stanowić dowodu na słowiańskie korzenie osady, ponieważ przybyli na te ziemie w XIII wieku koloniści niemieccy równie chętnie uprawiali proso. Nadal więc na równych prawach należy traktować również opcje o „jeleniej polanie” albo „jelenim lesie”.

Archiwalna widokówka ukazująca plebanię i kościół w Jeleninie (do 1945).

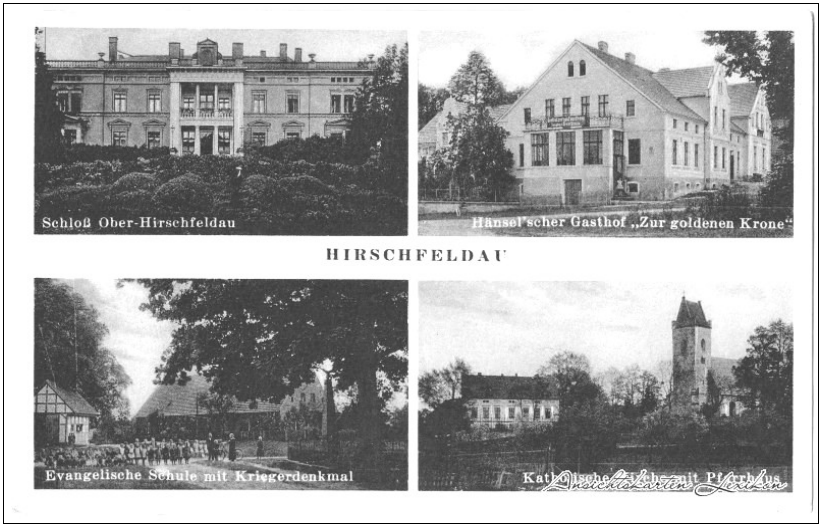

Przedwojenny Jelenin: pałac we wsi górnej, zajazd „pod złotą koroną”, szkoła ewangelicka z pomnikiem bojowników, kościół z plebanią (ansichtskarten-lexicon.de).

Toponimia Jelenina

Toponimia zajmuje się badaniem znaczenia nazw geograficznych. To bardzo pasjonujące zajęcie, pozwalające na odkrywanie na mapie oraz w terenie różnorodnych miejsc, którym człowiek ze znanych sobie powodów nadał różne nazwy. Wiążą się z nimi niekiedy intrygujące historie. Znaczenie niektórych nazw być może nigdy nie zostanie rozszyfrowane. Stanowią one jednak bardzo cenny materiał dla historyków, badaczy i poszukiwaczy.

Niemieckie nazwy okolicznych miejscowości:
Sagan – Żagań
Hertwigswaldau – Chotków
Herwigsdorf – Stypułów
Wachsdorf – Wrzesiny
Schönbrunn – Jabłonów
Rückersdorf – Siecieborzyce
Reussenfeldau – Rusinów
Wittgendorf – Witków
Kl. Kothau – Kocin
Charlottenthal – Nieradza
Dittersbach – Dzietrzychowice
Johnsdorf – Janowiec
Kunzendorf – Chichy
Küpper – Stara Kopernia
Buchwald – Bukowina Bobrzańska
Petersdorf – Chrobrów
Kalkreuth – Karczówka
Weichau – Wichów
Briesnitz – Brzeźnica
Merzdorf – Marcinów
Sprottau – Szprotawa
Freystadt – Kożuchów

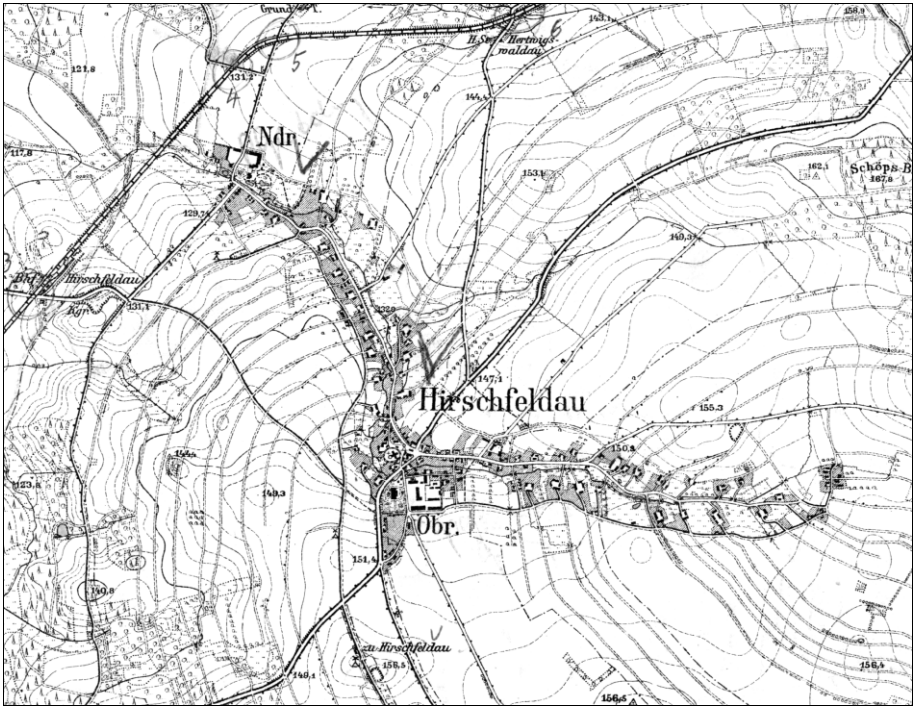

Fragment mapy Jelenina - Hirschfeldau według stanu z 1921 (Messtischblatt Nr 2480).

Ndr. Hirschfeldau (Nieder Hirschfeldau)
Jelenin Dolny, dzielnica Jelenina zlokalizowana w północno-zachodniej części wsi.

Obr. Hirschfeldau (Ober Hirschfeldau)
Jelenin Górny, dzielnica Jelenina zlokalizowana w południowej części wsi.

Bf. Hirschfeldau (Bahnhof Hirschfeldau)
Stacja kolejowa Jelenin, przy linii kolejowej relacji Żagań – Kożuchów, położona w zachodniej części wsi.

Hp. Hertwigswaldau (Haltepunkt Hertwigswaldau)
Przystanek kolejowy Chotków, przy linii kolejowej relacji Żagań – Kożuchów, położony na północ od Jelenina.

Schöps-Berg
Wzgórze położone na północny-wschód od Jelenina, wznoszące się na wysokość 167 m npm (według mapy Messtischblatt, arkusz 4358 z 1936 roku). Obecna nazwa - góra Skrzydlna.

Kothen-Bach
Potok płynący wzdłuż zachodniej rubieży obrębu wiejskiego Jelenin, stanowiący lewy dopływ Brzeźnicy. Obecna nazwa – Kociński Potok. Od prawej strony wpada do niego płynący przez wieś potok Jelenia.

zu Hirschfeldau
Pojedynczy budynek gospodarski z wyrobiskiem położony na niewielkim wzniesieniu kilkaset metrów na południe od zabudowy Jelenina, przy dawnej drodze „Kanigweg”.

Grund-Teich
Niewielkich rozmiarów staw położony ok. 1 km na północ od zabudowy Jelenina, spiętrzający wodę na potoku.

Schiess-St.
Mała strzelnica zlokalizowana w pobliżu stacji kolejowej Jelenin.

Rückersdorfer Grund
Działka gruntowa zlokalizowana na południowo-zachodniej rubieży obrębu Jelenin, nieopodal Kocina. W dosłownym tłumaczeniu – „Grunt siecieborzycki”. Enklawa leśna przynależna niegdyś do Siecieborzyc (?)

Kanig-Weg
Stara droga wiodąca z Jelenina do Starej Koperni, mijająca od wschodu Nieradzę.

Viebig-Weg
Stara droga wiodąca z Jelenina do Witkowa, przecinająca drogę „Grenzweg”.

Grenz-Weg
Stara droga biegnąca wzdłuż południowo-wschodniej granicy obrębu Jelenin. W dosłownym tłumaczeniu – „Droga graniczna”.

Alt-Teich
Staw zlokalizowany w lesie na południowy-wschód od Jelenina, przy drodze „Grenz-Weg”. W dosłownym tłumaczeniu – „Stary staw”.

Ballers-Hau
Nazwa części lasu położonego na południowy-wschód od Jelenina. W dosłownym tłumaczeniu – „Poręba Ballera”.

Meiler-Hau
Nazwa części lasu położonego na południowy-wschód od Jelenina, obok „Ballers-Hau”. W dosłownym tłumaczeniu – „Poręba drewna do mielerzy”.

Kirchweg
W dosłownym tłumaczeniu – „droga kościelna”, wiodąca z Jelenina do Chotkowa. Przy niej znajdował się dawny przystanek kolejowy Chotków.

Kgr. (Kiesgrube)
Wyrobisko żwiru położone przy zakręcie drogi z Jelenina Dolnego do stacji kolejowej.

Letzte Heller
Nazwa dawnej karczmy położonej na południu zabudowy Jelenina, przy rozwidleniu dróg do Żagania i Witkowa (Viebig-Weg), oznaczona na mapach z XVIII wieku. W dosłownym tłumaczeniu – „Karczma pod ostatnim halerzem”.

Goldene Krone
Nazwa dawnego zajazdu w Jeleninie. Jego ostatnim właścicielem był Hänsel (Küken, s. 78). W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „Zajazd pod złota koroną”.

Roter Hirsch
Nazwa dawnego zajazdu w Jeleninie. Jego ostatnim właścicielem był Matzke (Küken, s. 78). W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „Zajazd pod czerwonym jeleniem”.

Zum Deustchen Kaiser
Nazwa dawnego zajazdu w Jeleninie. Jego ostatnim właścicielem był Wolke (Küken, s. 78). W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „Zajazd pod niemieckim cesarzem”.

Greis-Vorwerk
Nazwa jednego z folwarków (kolonia) przynależnych do Jelenina. Położony był w lesie na południe od wsi, w okolicy obecnej lokalizacji Nieradzy. Po raz pierwszy wzmiankowany w 1474 roku.

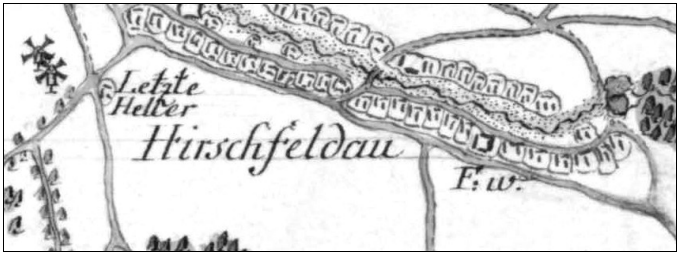

Jelenin – Hirschfeldau na mapie z XVIII wieku (Wrede). Po lewej stronie: wiatraki i zabudowa karczmy „Letzte Heller”, po prawej: folwark Sorge ze stawami.

Folwark Greis-Vorwerk położony na południe od Jelenina na mapie z XVIII wieku (Regler).

Jelenin i okolica na mapie z XIX wieku (Reymann) z naniesionymi folwarkami „Sorge” i „Greis” oraz górą szubieniczną.

Sorge-Vorwerk
Nazwa jednego z folwarków (kolonia) w Jeleninie. Po raz pierwszy wzmiankowany w dokumentach z około 1700 roku.

Kirch-Vorwerk
Nazwa jednego z folwarków w Jeleninie. Po raz pierwszy wzmiankowany w 1592 roku. W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „folwark kościelny”.

Ober-Vorwerk
Nazwa jednego z folwarków w Jeleninie. Po raz pierwszy wzmiankowany w 1474 roku. W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „folwark górny”.

Mittel-Vorwerk
Nazwa jednego z folwarków w Jeleninie. Po raz pierwszy wzmiankowany w 1620 roku. W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „folwark średni”.

Nieder-Vorwerk
Nazwa jednego z folwarków w Jeleninie. Po raz pierwszy wzmiankowany w 1474 roku. W dosłownym tłumaczeniu z niem. – „folwark dolny”.

O dawnych właścicielach Jelenina

1299
Wzmiankowany jest Johann von Ponickau zmarły w Jeleninie. Prawdopodobnie pierwszy lub jeden z pierwszych właścicieli Jelenina.

1299
Od tego roku klasztor Magdalenek z Bytomia Odrzańskiego miał posiadać nadania w Jeleninie. Klasztor ten w 1314 roku został przeniesiony do Szprotawy.

1346
Dokument po raz pierwszy bezpośrednio wymienia rządzący na Jeleninie ród von Nechern.

1400
Wzmiankowanie udziałów w Jeleninie we władaniu rodu von Promnitz, tj.: folwark z siedzibą rycerską, czynsze gruntowe i zbożowe, młyn, pół lenna kościelnego i prawo do wolnego wypasu owiec.

1439
W liście lennym wymienia się dobra rodu von Knobelsdorff w Jeleninie, a także w Siecieborzycach i Starej Koperni.

1474
We władaniu rodu von Knobelsdorff w Jeleninie są: siedziba rycerska, dwa folwarki, dziedziczne czynsze pieniężne i zbożowe, wyższe i niższe prawa sądownicze.

1522
Ród von Knobelsdorff wykupuje udziały na Jeleninie od rodu von Promnitz.

1553-1565
Balthazar von Knobelsdorff buduje pałac w Jeleninie.

Około 1600
Rodzina Wagner nabywa Jelenin Górny z folwarkami: kościelnym, górnym i Greis.

1608
Z tego roku w Archiwum Wiedeńskim zachował się dokument umożliwiający wyjście z więzienia za kaucją m.in. na Thobiasa von Knobelsdorff na Jeleninie za sumę 4 500 talarów uiszczoną Niklasowi von Rechenberg w ramach odszkodowania (Kuczer, s. 154).

1619
Thobias von Knobelsdorff zaprasza do swojego domu w Jeleninie administratora żagańskiego Philippa von Unruh, a następnie poważnie rani go w lewą pierś strzałem z pistoletu. Thobias dzięki ucieczce unika kary.
Swojego czasu klasztor Magdalenek ze Szprotawy, posiadający nadania w Jeleninie, wystąpił przeciw Knobelsdorffom, którzy bezpodstawnie rozciągnęli prawa sądownicze na poddanych klasztoru.

1620
W następstwie wydarzenia z 1619 roku majątek Jelenin zostaje przejęty przez cesarza, którego komisja przeprowadza inwentaryzację dóbr po rodzie Knobelsdorff. Wedle raportu komisji, Tobias prowadził niechlujny tryb życia, nie troszczył się o gospodarstwo i zaniedbał budynki oraz ogrody. Folwark Greis wydzierżawił wcześniej na rzecz rodu von Bregoschütz i Schwanensee. Podczas oględzin majątku stwierdzono na stanie dwa budynki, które nie przeciekały podczas deszczu. Pozostała zabudowa wskutek wilgoci uległa dewastacji do takiego stopnia, że nie dało się więcej jej użytkować. W dwóch innych pomieszczeniach z lekko uszkodzonymi dachami panował taki brud i smród, że nie można było w nich wytrzymać.

Brat Tobiasa, Erich von Knobelsdorff, który był obłąkany, zamieszkiwał w łaźni. Trzymano dla niego dziewkę, która opiekowała się nim i prała po nim.

1621
Cesarz Ferdynand II sprzedaje dawne dobra rodu von Knobelsdorff w Jeleninie za sumę 16 500 talarów na rzecz naczelnika landu – Grabusa von Nechern.

Około 1650
Grabus von Nechern podarowuje folwark Sorge na rzecz kolegium jezuickiemu św. Józefa w Żaganiu.

1650
Wagner zapisuje swoje dobra w Jeleninie Górnym na rzecz swojego zięcia – Georga Christopha von Seidel.

1650
Wskutek zadłużenia chłopstwa w Jeleninie blisko połowa tutejszych gruntów zostaje przejęta przez właścicieli lokalnych majątków.

1659
Troje dzieci Georga von Nechern sprzedaje połowę przysługującego im spadku.

1666
Druga połowa majętności zostaje rozdysponowana na trzy części: Franz von Nechern otrzymuje siedzibę rodową w Kopicach, Magdalene von Gersdorff otrzymuje folwark dolny w Jeleninie i Johanna von Kiesewetter folwark średni.

1691
Małżeństwo von Kiesewetter sprzedaje folwark średni w Jeleninie na rzecz Gottloba von Knobelsdorff.

Około 1700
W Jeleninie Dolnym powstaje barokowy kompleks pałacowy.

1743
W Jeleninie powstaje nowy budynek szkolny dla ewangelików.

1759
Anna Elizabeth von Seidel z domu Wagner sprzedaje swoje ziemie na rzecz syna Georga von Seidel.

1787
Generał von Frankenberg nabywa majątek Jelenin Górny.

1788
Generał von Frankenberg nabywa od rządu królewskiego majątek Jelenin Dolny.

1797
Rodzina von Knobelsdorff sprzedaje Jelenin Średni na rzecz owdowiałej generałowej Charlotte von Frankenberg. Odtąd rozporządza ona wszystkimi majątkami i folwarkami w Jeleninie. Generałowa była założycielką lokalnego funduszu przy szkole ewangelickiej, wspierającego kształcenie ubogich dzieci oraz biedne rodziny, z lokatą w wysokości 200 talarów.

1805
Generałowa von Frankenberg z domu von Massow sprzedaje cały Jelenin na rzecz Heinricha Gottloba von Francke – pana na Siecieborzycach i starosty żagańskiego.

1814
Po śmierci ojca Jelenin oraz Siecieborzyce przechodzą na rzecz najstarszego syna – Gottloba Friedricha von Francke. W 1822 roku zapisał on na rzecz lokalnej biedoty lokatę w kwocie 300 talarów.

1817
Friedrich von Francke sprzedaje cały Jelenin na rzecz Ernsta von Knobelsdorff – dziedzica na Letnicy, Słonych i Buchałowie.

1853
Ernst von Knobelsdorff sprzedaje cały Jelenin na rzecz rotmistrza i starosty landu – Augusta von Sydon.

1856
Johann Louis Bonte z Magdeburga nabywa wszystkie trzy majątki w Jeleninie. Ten włodarz zasługuje na szersze omówienie, ponieważ to na okres jego rządów przypada całościowa odnowa zabudowy majątków. W Jeleninie Dolnym zarządził budowę nowych budynków gospodarskich, natomiast w górnej wsi wybudowano dwór w charakterze samodzielnej jednostki gospodarskiej. W 1871 roku dobudowano jeszcze do niego klasycystyczny dom mieszkalny na podobieństwo pałacu.
W obu dzielnicach Bonte polecił wzniesienie gorzelni, pierwszych w dziejach całej okolicy (Küken, s. 48). Tym samym we wsi powstały nowe miejsca pracy. Ponadto zbudowano nowoczesne jak na tamte czasy mieszkania pracownicze, tzw. Katenhäuser.

1867
Bonte dzieli dobra w Jeleninie na dwójkę swoich dzieci - syn Johann Louis otrzymuje Jelenin Górny z folwarkami Greis i Sorge (550 ha), a córka Jenny Jelenin Dolny (380 ha).

1892
Jenny Bonte zostaje wdową, później wychodzi za mąż po raz drugi – za starszego lekarza sztabowego dra Roberta Tomasczewskiego.

1905
Wdowa Bonte sprzedaje Jelenin Górny na rzecz Carla Crüsemanna.

1918
Syn Jenny Tomasczewski – Hans Felix Tomasczewski przejmuje Jelenin Dolny.

1945
Majątek Jelenin Górny jest prowadzony przez obydwu synów – Curta i Ernsta Crüsemann.

1945
W nocy z 10 na 11 lutego tegoż roku, ok. godz. 1.30, przez Jelenin Dolny przejeżdża szpica pancerna Armii Czerwonej (Küken, s. 143).

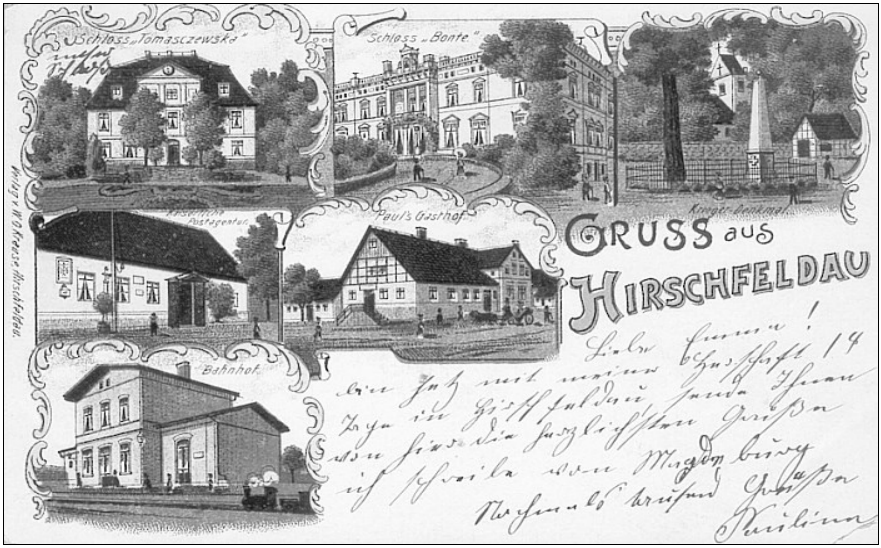

Jelenin na przełomie XIX/XX wieku (archiwalna litografia).Od lewej od góry: pałac Tomasczewska, pałac Bonte, pomnik bojowników z wieżą kościoła w tle, agencja pocztowa, zajazd, dworzec kolejowy.

Jelenin w dawnych statystykach

Jelenin w latach 1786-87

Składa się z 4 części. Pierwsza jest własnością klasztoru magdalenek w Szprotawie. 7 chłopów, 5 zagrodników, 1 chałupnik. Łączna liczba mieszkańców 105; Druga część należy do seminarium św. Józefa w Żaganiu. Posiada 1 ziemiański dom mieszkalny, 2 folwarki (jeden z nich nazywa się Sorge). Młyn (wiatrak). 9 chłopów, 17 zagrodników, 8 chałupników. Łączna liczba mieszkańców: 248; Trzecia część jest własnością Ch.B. von Knobelsdorff. Posiada 1 ziemiański dom mieszkalny, folwark. 3 chłopów, 13 zagrodników, 3 chałupników. Łączna liczba mieszkańców: 151; Czwarta część należy do G.Ch. von Seidlitz. Posiada kościół katolicki, plebanię, 2 szkoły, 1 ziemiański dom mieszkalny z ogrodem, 3 folwarki, salę wiejską, 3 młyny (wiatraki). 6 chłopów, 21 zagrodników, 11 chałupników. Łączna liczba mieszkańców: 360. Mieszkańcy wyznania ewangelickiego udają się do kościołów w Witkowie i Chotkowie.

Jelenin w 1840 roku

Wieś składa się z wsi dolnej, środkowej i górnej. Wieś dolna, środkowa i część górnej należy do E.F. von Knobelsdorff. Druga część górnej wsi do 1810 roku należała do klasztoru magdalenek w Szprotawie, a obecnie należy do domeny królewskiej. Cała wieś liczy łącznie 165 chałup i 1086 mieszkańców (w tym 195 katolików). Większość mieszkańców uczęszcza do kościoła ewangelickiego w Chotkowie, 3 posesje z górnej wsi do kościoła ewangelickiego w Witkowie. Kościół katolicki w górnej wsi, z 1 łanem dóbr kościelnych. Pałac we wsi dolnej, szkoła katolicka tylko dla miejscowych, 4 młyny (wiatraki), 4 gospody. Nauczyciel, 12 ław lniarskich, 19 innych rzemieślników, 6 kupców. 2200 owiec, 700 wołów. Do królewskiej części wsi przynależy folwark Greissvorwerk. Do górnej wsi przynależy folwark Sorge.

Majątek Jelenin Górny w 1895 roku

Na obszarze wsi górnej znajdowało się centrum majątku rycerskiego Crüsemann z folwarkami: górnym, Sorge, Hirsch i Greis. Jego ówczesnym właścicielem był porucznik Carl Crüsemann. W majątku z kadry kierowniczej byli zatrudnieni: inspektor, księgowy, gorzelnik i leśniczy. Całość administrowanego terenu obejmowała powierzchnię 686,5 ha, z czego: grunty orne - 396,8 ha, łąki – 50 ha, pastwiska – 19,5 ha, tereny zalesione - 211,6 ha, akweny – 1 ha, parki – 2,6 ha, ogrody – 1 ha, dwór – 4 ha. Do majątku należały: gorzelnia, suszarnia ziemniaków, młyn zbożowy, tartak i elektrownia o mocy 38 KM (Küken, s. 85).

Majątek Jelenin Dolny w 1895 roku

Na obszarze wsi dolnej znajdował się majątek rycerski z integralnym folwarkiem Jeleni Średni. Administrowała nim Jenny Tomasczewska z domu Bonte. W majątku z kadry kierowniczej byli zatrudnieni: inspektor, gorzelnik i ogrodnik. Całość administrowanego terenu obejmowała powierzchnię 360,8 ha, z czego: grunty orne – 243 ha, łąki – 25 ha, pastwiska – 3 ha, tereny zalesione – 87,8 ha, parki – 2 ha, do tego ogród i dwór. Do majątku należały: gorzelnia i bydło rasy Oldenburg (Küken, s. 85).

Rozwój wsi na początku XX wieku

W 1890 roku wraz z uruchomieniem linii kolejowej relacji Żagań – Nowa Sól, Jelenin został przyłączony do sieci kolejowej. Tutejsza stacja znajdowała się w zachodniej części wsi, około 1 km od zabudowy Jelenina, przy wylocie w kierunku Jabłonowa. Obok pomieszczeń służbowych wzniesiono jeszcze budynki magazynowe na przewożone koleją towary, a także wybrukowano drogę dojazdową. W pobliżu stacji ulokowała się gospoda, której właściciel wykorzystując położenie zajął się jednocześnie sprzedażą węgla. W 1896 roku stację przemianowano na agenturę. W tym samym czasie po-

wstał przystanek kolejowy w Chotkowie, zlokalizowany przy drodze Jelenin – Chotków, do którego było znacznie bliżej mieszkańcom Jelenina Górnego i Średniego.

W 1895 roku w Jeleninie otwarto filię kasy pożyczkowej Raiffeisen. W latach 1911-1912 wybrukowano częściowo ulicę w górnej wsi, zaś w dolnej dopiero w 1926 roku. Prace wykonały gmina wiejska i folwarki zrzeszone w miejscowym towarzystwie drogowym. Robotami kierował mistrz brukarski Jungmittel z Nowogrodu Bobrzańskiego, a wieś dostarczała robotników.

W latach 1912-1913 do wsi przyszła elektryczność, jednakże mimo szerokiej akcji promocyjnej początkowo niewielu mieszkańców zdecydowało się na przyłączenie, a to z uwagi na brak zaufania i wstrzemięźliwość wobec nowinki technicznej. W 1919 roku gospodarz Kinze powróciwszy z niewoli jenieckiej, wzniósł na terenie swojego gospodarstwa zasilaną prądem elektrycznym mleczarnię. Jej uruchomienie nastąpiło rok później.

Pałac w Jeleninie Górnym

Pałac powstał najprawdopodobniej w czasie, kiedy Jelenin Górny należał w latach 1791-1805 do Charlotte von Franckenberg, wdowy po generale von Franckenberg – właścicielu obu majątków położonych w Jeleninie Dolnym i Górnym. Generałowa nie zdążyła dokończyć budowy, którą kontynuowali jej następcy. W 2. połowie XIX wieku właścicielem był Johann Louis Bonte. W latach 1869-1871 pałac otrzymał wystrój elewacji i wnętrz oraz oranżerię dobudowaną do elewacji południowej. Rezydencja jest dwukondygnacyjna na wysokim podpiwniczeniu, zamknięta dachem czterospadowym. Po II wojnie światowej majątek ten przeszedł na rzecz Skarbu Państwa w zarządzie PGR, a od początku lat 90. XX wieku zarządzała nim Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa. Obecnie pałac jest w rękach prywatnych.

Pałac w Jeleninie Górnym, lata 30. XX wieku.

Pałac w Jeleninie Górnym, ujęcie nieco wcześniejsze jak powyżej.

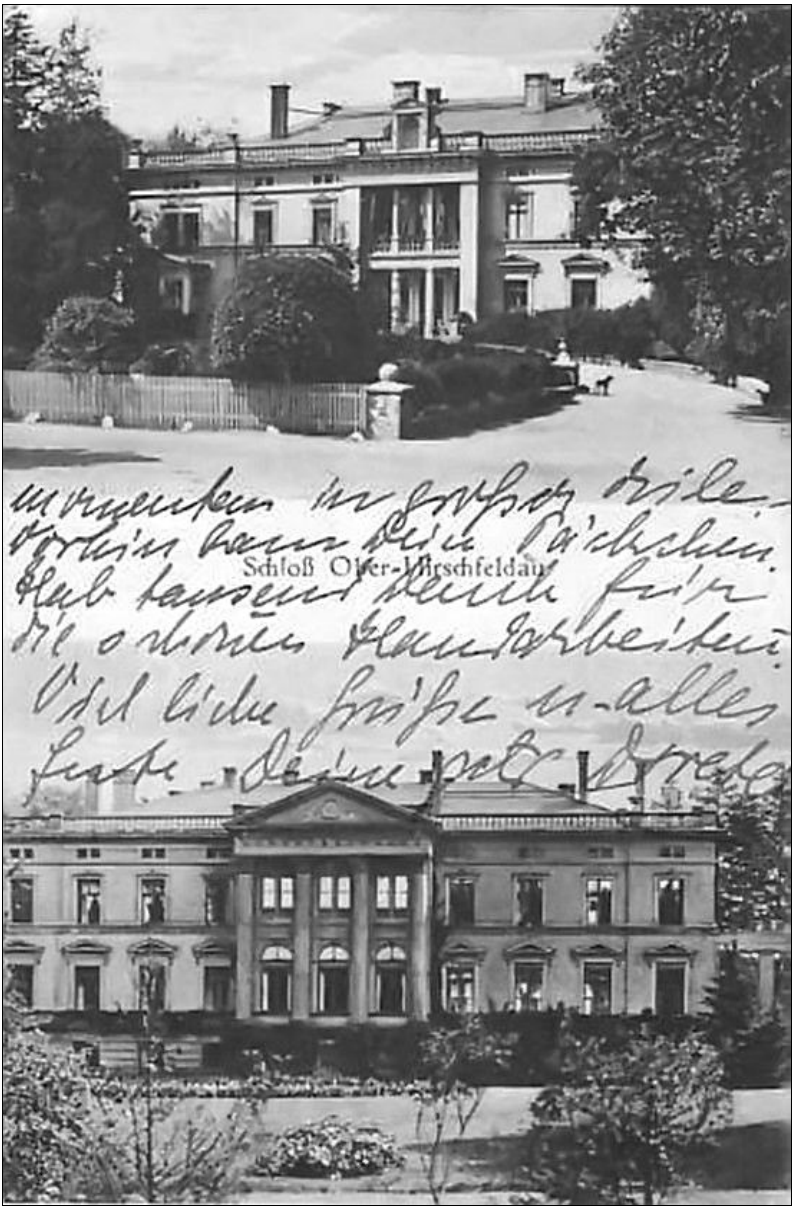

Pałac w Jeleninie Górnym w ujęciach od wschodu i od zachodu na archiwalnej widokówce.

Pałac w Jeleninie Dolnym

W roku 1787 Jelenin kupił generał von Franckenberg, który najprawdopodobniej był inicjatorem budowy pałacu. Wzniósł go w latach 1787-1797. Po jego śmierci majątkiem do 1805 roku zarządzała wdowa Charlotte von Franckenberg. Kolejnymi właścicielami byli Gottlob von Franckenberg, Ernst von Knobelsdorff, Johann Bonte, po którym dziedziczyła córka. Jej syn Feliks rezydował tam do lutego 1945 roku. Po wkroczeniu do wsi wojsk Armii Radzieckiej na terenie majątku Jelenin Dolny zostało utworzone armijne gospodarstwo rolne. Pracowali na nim niemieccy mieszkańcy Jelenina, a także niemieccy i włoscy jeńcy wojenni. Sowieci opuścili majątek na przełomie 1947/1948, po czym został on przejęty przez Skarb Państwa i zarządzany przez PGR. Po likwidacji PGR pozostawał w zarządzie AWRSP. Obecnie ruina w rękach prywatnych.

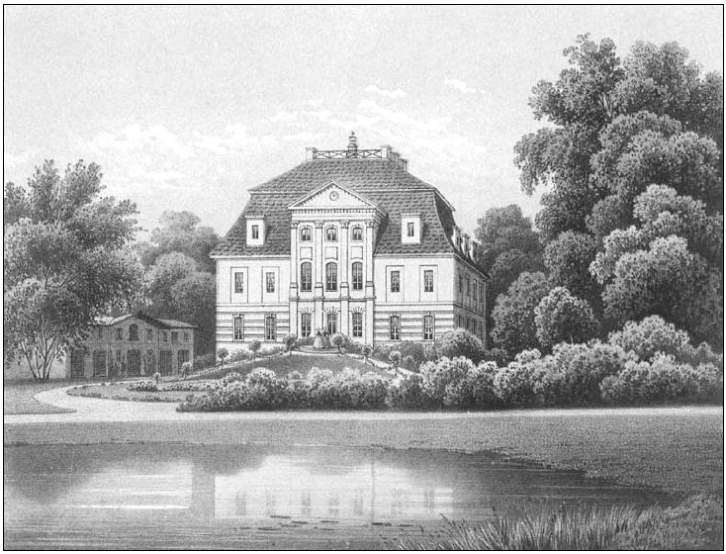

Pałac w Jeleninie Dolnym w połowie XIX wieku na rycinie Th. Hennicke. (ze zbiorów Zentral- und Landesbibliothek Berlin).

Kościół św. Mikołaja

Zbudowany z kamienia polnego oraz rudy darniowej kościół pochodzi z XIII wieku. Według przypuszczeń badaczy został zbudowany przez św. Jadwigę - Księżniczkę Śląską (1174 - 1243), córkę księcia Bertholda IV i żonę Księcia Henryka Brodatego. Wedle dokumentów w 1376 roku wzmiankuje się w Jeleninie plebana - *plebanus ecclesie*, co ma oznaczać wyższego rangą księdza kościoła farnego (Küken, s. 79).

Pierwotnie była to jednonawowa budowla sakralna, posiadająca kształt jak obecnie, lecz bez wieży, zakrystii i kruchty. Na przestrzeni wieków kościół poddawany był wielokrotnie remontom, renowacjom, przebudowom i rozbudowom. Na początku XIV wieku dobudowano do ściany zachodniej wieżę na planie kwadratu, a następnie przypory. W XIV lub na początku XV wieku wnętrze kościoła ozdobiono umieszczonymi na tynku malowidłami o tematyce biblijnej, a północne ściany prezbiterium, nawy oraz powierzchnię łuku tęczowego pokryto polichromią. Gruntownej przebudowy dokonano w końcu XV wieku. W jej ramach prawdopodobnie dostawiono zakrystię i kruchtę, a także wzniesiono chór muzyczny z wymurowanymi z cegły kręconymi schodami.

W okresie reformacji, w 1540 roku kościół przeszedł w ręce ewangelików i dopiero w 1668 roku został ponownie przejęty przez katolików.

Większe remonty miały jeszcze miejsce w XVII lub XVIII wieku. Poszerzono wówczas południowe okna i nawy. W 2. połowie XIX wieku wyremontowano dachy i uformowane zostały w obecnym kształcie szczyty kościoła i wieży, zaś w 1900 roku prezbiterium pomalowano jednolitym jasnym kolorem, a nawy otrzymały malaturę architektoniczno-roślinną. Tynki zewnętrzne nałożono w XVII wieku, prawdopodobnie by zakryć wcześniejsze i świeże przeróbki oraz przemurowania lub ze względu na ówczesne trendy.

Okalający kościół mur z kamienia polnego pochodzi z XV wieku, a do muru w jego południowo-wschodniej części przylega dobudowana w 1746 roku kaplica nagrobna.

W 2. połowie lat 70. minionego wieku poddano renowacji ołtarz główny i ołtarze boczne, nastrojono organy, odmalowano ściany odkrywając na łuku tęczowym fragment polichromii, przełożono dach i wykonano tynkowanie całej bryły kościoła. Organizatorem tychże prac był ówczesny proboszcz ks. Mieczysław Surlas, a kościół i społeczność parafialna zostali w 1982 roku wyróżnieni II nagrodą Ministra Kultury i Sztuki.

Interesującym zabytkiem w świątyni jest fragment polichromii w łuku tęczowym pochodzący z XIV/XV wieku, przedstawiający św. Jerzego walczącego ze smokiem.

Legenda o diabelskim kamieniu

Przy kościele św. Mikołaja w Jeleninie leży sporych rozmiarów kamień. Opowiada o nim następująca legenda. Pewnego dnia diabeł oraz Pan Bóg stanęli na wzgórzach *Hellenberge* koło miejscowości Podbrzezie w powiecie kożuchowskim i spoglądali z oddali na wieżę kościoła w Jeleninie. Diabeł rościł sobie prawo do tegoż kościoła, na co nie godził się Pan Bóg. Spór miał rozsądzić zakład, polegający na tym, że zwycięży ten, kto trafi kamieniem dokładnie w korpus świątyni. Pierwszy rzucił diabeł, ale nie trafił, bo kamień nie zdołał dolecieć do kościoła. Natomiast Pan Bóg rzucił kamieniem celnie, przez co potwierdził swoje prawo do jelenińskiej świątyni. Widząc to diabeł wpadł w taką wściekłość, iż wziął do ręki większy głaz i cisnął nim w kościół. Głaz trafił w iglicę kościelnej wieży, po czym wylądował na przykościelnym cmentarzu, gdzie leży do dziś. Odtąd wieża kościelna ma posiadać dach siodłowy na miejsce wcześniejszej kopuły z iglicą.

Tyle legenda. Faktem pozostaje zaś, że przy kościele znajduje się wbity w ziemię głaz. Fabuła legendy może mieć związek z

budową kościoła katolickiego w Jeleninie w miejscu wcześniejszego stanowiska kultu pogańskiego. Liczne przekazy dowodzą, że wprowadzając i utrwalając chrześcijaństwo, w celu odwiedzenia tubylców od dawnej wiary w świętych dla nich miejscach wznoszono kościoły, kaplice, kapliczki oraz krzyże. Diabelski kamień może nawiązywać do pogańskiego miejsca kultu bożka Flinsa u dawnych Słowian. Niektórzy przypuszczają, że właśnie w miejscu usytuowania kościoła i jego bezpośrednim otoczeniu istniała niegdyś słowiańska owalnica (Küken, s. 33). Wedle starego szprotawskiego podania w słowiańskich czasach w okolicy gorliwie czczono bożka o imieniu Flins – pana lasów, zaświatów i ponownych narodzin.

Morderca Scheibner

Na początku lat 20. ubiegłego wieku w okolicy zarejestrowano zwiększoną liczbę przypadków włamań i kradzieży. Łupem złodziei najczęściej padały odzież i artykuły spożywcze, ale także konie i wozy, przez co mieszkańcy żyli w ciągłym napięciu i niepokoju.

Jesienią 1922 roku śledztwo doprowadziło policjantów do małego lasu położonego na uboczu drogi do Kożuchowa. Tam odkryto nie tyko złodziejski magazyn ze zrabowanymi dobrami, lecz również zestaw narzędzi służących do przeprowadzania włamań. Następnie Dünnbierowi, łowczemu landu, udało się schwytać podejrzanego o nazwisku Scheibner. Aresztowanie miało miejsce w godzinach wieczornych w obrębie Jelenina, co zobowiązywało tutejszą gminę do przetrzymania aresztanta do następnego dnia. Prawdopodobnie wykorzystano w tym celu dom strażacki stojący przy murze kościelnym (Küken, s. 130).

Za pośrednictwem zeznań syna złoczyńcy, który czasowo pobierał naukę w szkole w Jeleninie, udało się ustalić listę poszczególnych przestępstw. Lista występków Scheibnera była długa i bardzo ciężka. W Żarach zamordował on stolarza. W Dzietrzychowi-

cach jego ofiarą padło małżeństwo Koymaschen. Następnie zamordował starszą panią z Chotkowa wraz z parą, którzy na wzgórzu Skrzydlna pod Jeleninem doili krowy. Lista samych tylko włamań była długa. Scheibner nie oszczędził też krypt grobowych.

Morderca „uciekł” przed wymiarem sprawiedliwości, popełniając samobójstwo w więziennej celi. Żona Scheibnera z racji posiadania wiedzy o przestępczej działalności męża otrzymała karę 12 lat więzienia. Po śmierci Scheibnera cały region odetchnął z ulgą.

Jelenin w powojennych zawirowaniach

Wedle wspomnień dawnych niemieckich mieszkańców Jelenina, którzy nie uciekli przed nadciągającym frontem, pierwsze oddziały radzieckie pojawiły się we wsi 10 lutego 1945 roku. Na miejscu pozostali także robotnicy przymusowi z Francji. Następnego dnia wcześnie rano przez główną arterię wiejską od strony Siecieborzyc w kierunku na Żagań przejechała kolumna radzieckich czołgów. Sowieci nie napotkali żadnego oporu, ponieważ wojsk niemieckich już tu nie było. Natomiast drogą w kierunku Jabłonowa, mijając dworzec kolejowy, poruszała się kolumna dział artyleryjskich. Przejazd różnych jednostek zmotoryzowanych trwał do popołudnia, a droga została zablokowana aż do godzin nocnych. Wtedy też płonęły pierwsze zabudowania w miejscowości, jak na przykład gospodarstwo Pätzolda. Nikt z ukrytych mieszkańców nie odważył się wychylić nosa. Zwierzęta gospodarskie chodziły swobodnie po ogródkach i łąkach.

Radziecki komendant wojenny objął we wsi władzę. Niemcom powierzono prace przy bydle i trzodzie oraz uprawę pól. Były to przeważnie kobiety. W dniu 26 czerwca z pewnymi wyjątkami nakazano Niemcom opuścić domy i w asyście polskich żołnierzy pognano ich w kierunku Żagania. Wtedy nikt nie wiedział, że opuszczają rodzinne strony na zawsze. Prace żniwne wykonali pozostali Niemcy oraz Włosi, a sowieci wywieźli plony. Ciągle jednak do wsi powra-

cali niemieccy mieszkańcy. Życie skupiało się wtedy wokół folwarków: radzieccy cywile oraz Niemcy pracowali w Jeleninie Górnym, natomiast Włosi w Jeleninie Dolnym.

Wkrótce zaczęli pojawiać się polscy osadnicy, a w dniu 25 października cała administracja przeszła w ręce Polaków.

W dniu 1 maja 1946 roku zburzono we wsi niemiecki pomnik z wojny francusko-pruskiej (1870-71), a w 1947 roku dokonano nowego podziału lokalnych granic i wydzielenia nowych dróg. Przy tym część folwarku Sorge oraz Jelenina Średniego została rozparcelowana pomiędzy indywidualnych rolników, a niektóre dawne ziemie gospodarskie wcielono do folwarków. Natomiast tereny na wschód od Sorge o powierzchni ok. 40 ha w latach 1946-47 zamieniły się w pole lejów i kraterów, a to za sprawą urządzenia na nich zrzutowiska dla bomb lotniczych. Podobnież nad „stawem piaskowym” - *Sandteich*.

Od PRL-u do przemian w 1989 i współczesności

Wedle informacji podanych w Planie Odnowy Miejscowości Jelenin z 2010 roku, wieś tuż po wojnie przynależała do Gminy Potok (Dzietrzychowice), a następnie do nowo powstałej Gromady Chotków, natomiast od 1975 roku do Gminy Żagań.

Folwark w górnej wsi przekazano pod polską administrację w 1945 roku, zaś folwark we wsi dolnej pozostał w rękach sowietów do końca 1947 roku. Oba przekształcono w odrębne państwowe gospodarstwa rolne. PGR w Jeleninie Dolnym funkcjonował samodzielnie do pierwszej połowy lat 70. XX wieku, po czym został włączony do PGR w Jabłonowie. PGR w Jeleninie Górnym działał do czasu likwidacji PGR-ów w 1991 roku. Przy gospodarstwach prowadziły działalność zakładowe przedszkola (po reorganizacji tylko w Jeleninie Górnym).

Tutejsza Szkoła Podstawowa rozpoczęła działalność w 1946 roku w budynku dawnej szkoły ewangelickiej oraz innych lokaliza-

cjach. Następnie wprowadzono się do budynku poniemieckiej restauracji i części byłej plebanii. W latach 60. XX wieku w ramach uświetnienia obchodów 1000-lecia Państwa Polskiego podjęto się rozbudowy szkoły w czynie społecznym. W dniu 20.02.1970 roku oddano do użytku nową bazę oświatową, z 7 izbami lekcyjnymi, salą gimnastyczną i integralnymi sanitariatami.

Przy szkole zbudowano stadion wiejski. Powstał on na gruntach wydzielonych z areału PGR. W jego budowie brali udział mieszkańcy wsi, nie wyłączając młodzieży. Wykazując się pomysłowością, dawny budynek szkolnych sanitariatów zaadaptowano na szatnię. Sam Klub „Czarni” Jelenin powstał już w 1952 roku. Jak podaje się w planie odnowy, budowa stadionu i sukcesy sportowe klubu to w dużej mierze zasługa Mieczysława Dominika, opiekuna i trenera drużyny w latach 1964-2004. Pod koniec lat 80. XX wieku piłkarze z Jelenina awansowali do klasy okręgowej, grając w niej jeden sezon. W sezonie 2002/2003 w klubie funkcjonują dwie drużyny, jedna gra w klasie B, a druga w IV lidze.

W latach 60-80 XX wieku we wsi działały: Spółdzielnia Kółek Rolniczych, zlewnia mleka, Spółdzielnia Usługowa, dwa sklepy GSSCh, bar, Urząd Pocztowy, Wiejski Ośrodek Zdrowia, Ochotnicza Straż Pożarna, Koło Gospodyń Wiejskich (świadcząc usługi maglowania i wypożyczania naczyń), Klub Prasy i Książki „Ruch”. Filia Gminnej Biblioteki Publicznej powstała dopiero po remoncie pomieszczenia w 1986 roku nad byłym już wtedy Klubem. W połowie lat 80. XX wieku przy społecznym zaangażowaniu mieszkańców wybudowano wodociąg wiejski. Podczas remontu głównej arterii wiejskiej (droga wojewódzka nr 296) położono chodnik prowadzący od centrum wsi do szkoły.

Przemiany ustrojowe w Polsce rozpoczęte w 1989 roku istotnie zmieniają krajobraz gospodarczo-kulturalny wsi i stawiają przed mieszkańcami niełatwe zadania. PGR-y zostają zlikwidowane i rozwiązaniu ulega SKR, pozostawiając wiele osób bez pracy. Ośrodek zdrowia zostaje zamknięty, także Urząd Pocztowy, „Ruch”, zlewnia mleka. W 1992 roku zlikwidowano łączność kolejową.

Obecnie w Jeleninie działa szkoła podstawowa, chociaż w mocno okrojonym zakresie. Nadal funkcjonuje filia biblioteki gminnej. Silnym ogniwem życia społeczno-kulturalnego wsi jest Koło Gospodyń Wiejskich kierowane aktualnie przez Ewelinę Czerniejewską. Podobna rola, a także wychowawcza i w zakresie bezpieczeństwa przypada tutejszej Ochotniczej Straży Pożarnej na czele z Pawłem Wójtowiczem. Chlubą miejscowości jest drużyna piłkarska „Czarni” Jelenin, dzięki której wieś jest znana daleko poza powiatem żagańskim. Prezesuje jej Krzysztof Nieradka.

Jelenin posiada również swój zespół śpiewaczy w składzie: Bożena Stasiak, Krystyna Ciszak, Stanisława Matczak, Ewa Kalita, Irena Tworek, Bożena Kicyła, Helena Słomka, Maria Wieciech, Monika Rozpędowska.

Miejscowość jest siedzibą parafii pw. św. Mikołaja obejmującej obwody Jelenin, Kocin oraz Nieradzę. Od 1999 roku jej proboszczem jest ks. Andrzej Kramer, obsługujący jednocześnie parafię Jabłonów. W pracy duszpasterskiej księdzu doradza i pomaga rada parafialna. Na terenie działa także Zespół Parafialny Caritas.

Dla realizacji celów statutowych sołectwa funkcjonuje rada sołecka z sołtysem na czele. W sprawy wsi i jej mieszkańców angażują się także niezależnie osoby prywatne i samorządowcy.

Niewątpliwie wieś posiada potencjał, dzięki któremu miejscowość może się skutecznie rozwijać w żądanych kierunkach. Funkcjonowanie lokalnych instytucji i organizacji dowodzi umiejętności samorządności oraz świadczy o dobrej woli i zaangażowaniu mieszkańców. Jakiego Jelenina życzylibyśmy sobie w przyszłości ? – Na to pytanie niech odpowie sobie każdy mieszkaniec wsi.

Jelenin współczesny na fotografii

Widok na kościół św. Mikołaja od strony południowej.

Budynek nieczynnej stacji kolejowej w Jeleninie.

Ruina pałacu w Jeleninie Dolnym.

Ruiny zabudowań zespołu folwarcznego (gorzelnia) przy pałacu w Jeleninie Górnym.

Ruiny zabudowań zespołu folwarcznego (gorzelnia) przy pałacu w Jeleninie Górnym.

Jelenin, centrum wsi.

Furta boczna w murze kościoła św. Mikołaja w Jeleninie.

Zabudowa szczytowa kościoła św. Mikołaja w Jeleninie.

Kościół św. Mikołaja w Jeleninie, widok od strony północnej.

Kościół św. Mikołaja w Jeleninie, widok od bramy głównej.

Brama wejściowa na stadion KS Czarni Jelenin.

Szkoła Podstawowa w Jeleninie, widok od strony zachodniej.

Szkoła Podstawowa w Jeleninie z dobudowaną salą gimnastyczną.

Szkoła Podstawowa w Jeleninie, wejście główne.

Budynek Koła Gospodyń Wiejskich w Jeleninie.

Element historycznej zabudowy gospodarczej w Jeleninie Górnym, przy drodze wylotowej w kierunku Żagania.

Dąb – pomnik przyrody rosnący przy krzyżu nieopodal kościoła.

Idylliczna uliczka wiodąca przy murze kościelnym.

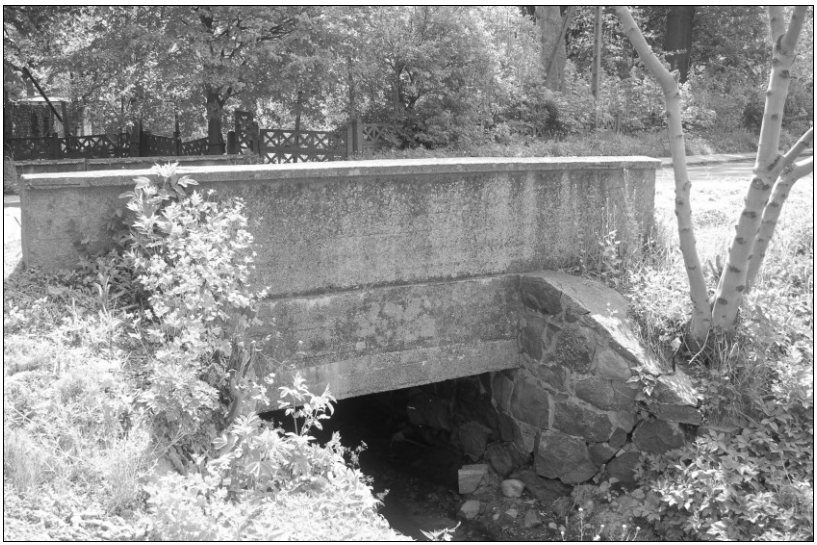

Most ponad potokiem Jelenia w ciągu drogi wojewódzkiej nr 296.

Dolina Jeleniej w majowej szacie.
Zdjęcie wykonane z mostu przy drodze wojewódzkiej nr 296.

Wypas bydła w Jeleninie (maj 2014).

Boisko szkolne oraz szatnie Czarnych Jelenin.

Wjazd do zespołu folwarcznego we wsi górnej.

Jelenin – centralna część wsi przy drodze wojewódzkiej nr 296 z historyczną zabudową.

Wykaz źródeł:

Literatura
Baier C.: Geschichte der Stadtpfarrkirche ehemaliger Klosterkirche der Magdalenerinnen zu Sprottau, Sprottau 1905
Bielinis-Kopeć B.: Zamki, dwory i pałace województwa lubuskiego, Zielona Góra 2008
Boryna M.: Encyklopedia Ziemi Szprotawskiej i Żagańskiej, Szprotawa 2010
Boryna M.: Wały Śląskie. Tajemnice dawnych granic, Szprotawa 2011
Boryna M.: Boski Flins na Dolnym Śląsku…, Zielona Góra 2004
Boryna M.: Tajemnice Szprotawy i okolic, Zielona Góra 2001
Garbacz K.: Szlakiem zabytkowych miast. Przewodnik po południowej części województwa lubuskiego, Zielona Góra 2005
Gość Zielonogórsko-Gorzowski nr 31/171 z 2 sierpnia 2009
Heimatbericht über Hirschfeldau, Niederschlesien” [w:], „Sagan-Sprottauer Heimatbriefe” 4/2014
Kuczer J.: Szlachta w życiu społeczno-gospodarczym księstwa głogowskiego w epoce habsburskiej 1526-1740, Zielona Góra 2007
Küken I., L.: Das Waldhufendorf Hirschfeldau bei Sagan, Görlitz… 2002
Matuszkiewicz F.: Geschichte der Stadt Sprottau, Sprottau 1908
Matuszkiewicz F., Steller G.: Unsere Sagan-Sprottauer Heimat, Köln 1956
Steller G.: Rückersdorf, Kreis Sprottau. Die Geschichte des Ortes und seiner Kirche, 1940
Tomasczewski B.: Vertrieben aus Hirschfeldau. Erinnerungen einer Schlesierin, Berlin 2002
Praca zbiorowa: Powiat Żagański. Książęca Kraina, Jelenia Góra – Żagań 2009

Dokumenty:
Plan Odnowy Miejscowości Jelenin, zatwierdzony uchwałą Rady Gminy Żagań w dniu 27.10.2010
Statut Sołectwa Wsi Jelenin z dnia 5 grudnia 2003

Dokumentacja fotograficzna:
Digitale Sammlungen der Zentral- und Landesbibliothek Berlin – Sammlung A.Duncker
Fotografie współczesne Jelenina, Maciej Boryna 2014
Zbiory Muzeum Ziemi Szprotawskiej im. F.Matuszkiewicza
Zbiory Mariana Świątka

Mapy:
Reichsamt für Landesaufnahme - Hirschfeldau 2480 (1921)
Regler L.W.: Schlesien links der Oder (1764-1770)
Reymann`s Special Karte 112 Gross Glogau (1806-1908)
Wrede Ch.F.: Crieges-Karte von Schlesien (1747-1753)

Strony internetowe:
http://de.wikipedia.org/wiki/Hirschfeldau
www.gminazagan.pl

ISBN 978-83-930137-5-3